

Doğumunun Yüzüncü Yılına İthafen: Necati Cumalı'nın Oyun Yazarlığı ve Tiyatromuzdaki Yeri

Geliş Tarihi/Received: 20.05.2021

Prof. Dr. Hülya NUTKU
Dokuz Eylül Üniversitesi
GSF, Sahne Sanatları Bölümü (E)
nutkuhulya@gmail.com

1921 doğumlu ve 2001'de kaybettiğimiz değerli yazarımız Necati Cumalı yazın dünyasına üniversite öğrenciliği sırasında yayınlamaya başladığı şiirleriyle girmiş ve daha sonra çalışmalarını öykü, tiyatro, deneme, roman dallarında da yapmıştır.

Şiir dalında **Güzel Aydınlık** (Varlık-1951), **Denizin İlk Yükselişi** (Yenilik-1954), **İmbatla Gelen** (Yeditepe-1955), **Güneş Çizgisi** (Varlık-1947), **Kızılçullu Yolu** (1943), **Harbe Gidenin Şarkıları** (1945), **Mayıs Ayı Notları** (1947), **Memleket Özlemi** (L. Hughes'ten-1961), **Yağmurlu Deniz** (Daha sonra 10 şiir kitabının bir arada basımının yer aldığı kitabına) **Aç Güneş** adını vermiştir.

Hikaye dalında **Yalnız Kadın** (Varlık), **Değişik Gözle**, **Susuz Yaz Hikayeleri** (1962), **Ay Büyürken Uyuyamam**, **Makedonya 1900**, **Kente İnen Kaplanlar**, **Yakubun Koyunları**, **Revizyonist**, **Aylı Bıçak...**

Roman dalında **Niçin Aşk**, **Senin İçin Ey Demokrasi** vb. gibi bir çok eseri vardır.

İncelememizi Necati Cumalı'nın en çok ürün verdiği dal olan tiyatro oyunlarına yönelttiğimizde, onun sayısız tiyatro eserine imza attığını görmekteyiz. Sırasıyla yapacağımız değerlendirme Cumalı'nın yazarlığını ve yazar özelliklerini ortaya koyacaktır:

Necati Cumalı, tiyatro oyun yazarlığımızda önemli bir yeri olan 1950 kuşağında yer alan, günümüze değin oyun yazma eylemini önemli bir motivasyonla sürdürdü

gelen bir yazarımız... Yazarın yer aldığı 1950 kuşağı yazarlık ve tiyatro yönelişlerinde zenginlik taşıyan bir kuşak... 1950'nin devamı olarak bu kuşak, 1960'larda birbirini motive eden yazarlardan oluşmaktadır. Bu kuşağın içinde Oktay Rifat, Melih Cevdet, Haldun Taner, Orhan Asena, Çetin Altan, Nazım Kurşunlu, Refik Erduran, Turgut Özakman, Aziz Nesin gibi isimler yer almaktadır.

Oyunlarında bireyden topluma yönelen bir çizgi izleyen Cumalı, hem ciddi, hem de komedi türünde oyunlar yazmıştır. Kimi oyunlarında soyutlamaya yönelirken, kimi oyunlarında da köy sorunlarını irdelemiştir. Köy ve küçük kentli insanın dramını düz ve duygulu bir anlatım içinde toplumsal oyun tarzında ve kendine özgü bir gülmeceyle verdiğini söyleyen araştırmacı Aziz Çalışlar, Cumalı'nın *"kişileri canlandırarak hayatı tiyatroya aktarmak ve bir hikâyeyi kendi oluşumu içinde verme"* görüşünü benimsediğini belirtir.

Cumalı'nın ilk oyunu olan **Boş Beşik**, 1949 yılında İzmir Şehir Tiyatrosu'nda oynanmıştır. Yazar bu oyununu Avni Dilligil'e ithaf etmiştir. Beş tablodan oluşan bu oyunu ilk kez İzmir Halkevi Dil ve Edebiyat Kolu yayınları arasında çıkmış ve İzmir Ticaret Basımevinde yayınlanmıştır. Daha sonraki basımında, yazar, oyunu 2 bölüm 8 tablo olarak 1968 yılında yeniden ele almıştır. Oyun 1949 yılının Güney Anadolu yöreleri arasında, Çiçek dağının eteklerinde geçer. Cumalı oyunu "Bebek" türküsünden esinlenerek yazmıştır. Bu oyun, 1952 yılında sinemaya aktarılmış, İstanbul Üniversitesi Gençlik Tiyatrosu bu oyunla 1955 yılında Erlangen Tiyatro Festivali'ne katılarak derece almıştır. Üsküp Türk Tiyatrosu'nun yanı sıra sayısız amatör topluluğun da bu oyunu oynadıklarını görüyoruz. 1981/82 ve 1987/88 sezonunda ise Devlet Tiyatrosu'nda oynanmıştır.

Necati Cumalı'nın daha sonra yazdığı **Mine** adlı oyununda kadını mal gibi gören, onu istediği gibi alıp satan, kullanan, kırıp atan ve bunu doğal bir şeymiş gibi yapan bir çevrenin eleştirisini ele alır. Varlık yayınları tarafından 1959'da basılan bu eser 3 perdelik bir oyundur. Oyun Gölköy takma adını verdiği küçük bir Batı Anadolu istasyonunda geçer. Kırkkale'nin köylerinden birinde 1949 yılı içinde genç güzel bir kadın olan Mine'nin kayınpederini öldürme gerçeğinden yola çıkan yazar, gazeteci Şinasi Nahit Berker'in Mine ile yaptığı bir röportajdaki Mine'nin savunusunu ve kadının namus ve dedikoduyu aşan suçlamalar sonucundaki cinayetin kökeninde yatan

bireyin psikolojisini ele alarak oyununu bu gerçek üzerine kurmuştur.

1958'de yazdığı bu oyun 1960'da İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynanmış, bazı yabancı dillere çevrilmiş ve sinemaya da aktarılmıştır. Oyununu kasabaya aktaran yazar, oyunda kasaba aydınlarının da konuya olan kaba çizgili yaklaşımlarını eleştirmiştir. Ceyhun Atıf Kansu'nun Çekhovvari bir ruhsal akrabalık bulunduğu bu oyunda Cumalı da iç konuşmaların, sessizlik ve susuşlarının doğru bir değerlendirme ile oynanmasının gerekliliğine değinmektedir. **Mine** oyunu 1983/84 sezonunda Nurşen Girinkoç'un rejisiyle Devlet Tiyatrosu'nda oynanmıştır.

Yazarın tek perdelik oyunlarından biri olan **Kristof Kolomb'un Yumurtası** 1950 yılında, İzmir'de bur avukatın yazıhanesinde geçer. 4 erkek oyuncu yer alır bu oyunda... Oyun biçimsel bir halk anlayışının yergisidir. Yazar oyunu 1953 yılında kaleme almıştır.

Ayrıca, Necati Cumalı'nın 1955 yılında Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün açtığı radyofonik oyun yarışmasına imzasız olarak katıldığı ve 400 eser arasında 2.lık ödülünü aldığı **İş Karar Vermekte** adlı bir oyunu vardır. Bu oyun bir tren istasyonunun iç kısmında geçmektedir.

Yazarın **Nalınlar** adlı oyununda ise kadının meta gibi satıldığı bir köy ortamında evden kaçan bir köylü kızı üzerinde durulur. 2 perde ve 4 tablodan oluşan bu fars 1962 yılında Kent yayınları arasında basılmış ve ilk kez 26 Mart 1962'de Mahir Canova'nın rejisiyle Kent Oyuncuları tarafından oynanmıştır. Necati Cumalı'nın tek perdelik farsı olan **Kaynana Ciğeri** adeta **Nalınlar** oyununun kaynağı olabilecek bir oyunudur. Bu komedinin konusu düğünlerde söylenen bir oyun havasından alınmıştır.

Yazarın **Nalınlar** adlı oyunu Devlet Tiyatrosu'nun 1973/74 sezonunda ilk kez oynanmış, daha sonra 1986/87 ve 1987/88 sezonunda yeniden sahnelenmiştir. Bu oynanış da Mahir Canova'nın rejisiyle gerçekleşmiştir ve Adana'da oynanmıştır. Adeta ilk rejiden sonra 25. yıl kutlaması gibi yeniden ele alınan bu oyun yine bir Ege köyünde geçer. Başlangıçta Seher'i zorla kaçıran Osman'a gönüllü olarak gitmek istediğini vurgulamak isteyen Seher, Döndü Bacı'nın taktiğini uygular. Buna göre başlangıçta nalınları sağa sola atılmış olan Seher, Döndü Bacı'nın şu önerisini dikkate

alır: “*Nalınları böyle kapının önünde eliyle düzeltip de giden bir daha geri gelmez.*” Yazarın belki de en tanınan eserlerinden biri olan **Nalınlar**, renkli bir anlatım içerir. Danışıklı döğüşle istenilen sonuca ulaşılmış ve ortaya sevimli bir komedi çıkmıştır. 1960 yılında yazarın tamamladığı bu eser bir çok topluluk tarafından oynandığı gibi İtalyanca, İbranice, İngilizce ve Fransızca'ya çevrilmiş. Üsküp ve İsrail'de de sahnelenmiştir.

Yazar Necati Cumalı, 1962 yılında, Reşat Nuri Güntekin'in **Çalikuşu** romanını oyunlaştırmıştır. Bu oyun Şehir Tiyatroları'nda sahnelenmiştir.

1963 yılında, Özdemir Nutku'nun da değindiği gibi, “*törelerin, alışkanlıkların, adaletsizliğin ortaya çıkardığı yaşama hakkı adeta elinden alınmış kadının*” irdelendiği **Derya Gülü** adlı oyununu yazmıştır. Bu oyun yine 1963 yılında Kent Yayınları'nca basılmış ve 24 Mayıs 1963'de Mahir Canova'nın rejisiyle Kent Oyuncuları tarafından oynanmıştır. Üç kişilik bir oyun olan **Derya Gülü**, İzmir körfezinin güney kıyılarında yer alan Kilizman yakınlarında bir balıkçı kulübesi ve onun yer aldığı kumsalda geçer.

Devlet Tiyatrosu'nda ilk kez 1977/78 sezonunda oynanan bu oyun, daha sonra 1984/85 ve 85/86 sezonunda yeniden oynanmış, son olarak da 1990/91 ve 1991/92 sezonlarında Devlet Tiyatroları sahnelerinde yer almıştır. Yazarın avukatlık gözlemlerine dayanan bu oyun, Meryem, Haşim Kaptan ve Sinan'ın arasında geçen üç kişilik bir oyundur. Oyunda trajik ve komik öğeler iç içedir ve hüzünlü bir oyundur. İsteklerine gem vurmada yaşayan ve içlerinden geldiği gibi davranan bu küçük yer insanların arasında geçen bu olayda Meryem'in kocası Haşim Kaptan'ı öldürerek sevgilisi Sinan'la birlikte olma isteği, Haşim'in bilmeden sezgisel olarak onlara kendilerinden dahi kuşkuya düşebilecekleri bir ortam yaratması ile renklilik kazanır. Oyunlarında “*yıldızlar gibi parladığı anlarının olduğunu*” söyleyen Necati Cumalı'nın bu oyunu Sırpça, Rusça, Farsça, İtalyanca, İspanyolca, İngilizce ve Almanca'ya çevrilmiştir.

Köy sorunlarını irdeleyen oyunlarından biri olan **Susuz Yaz**'ı daha önce *Susuz Yaz Hikâyeleri* başlığı altında 1962'de kaleme alan yazar. Bu oyunu 1965'de yazmıştır. Ağa ile köylüler arasında su davasını ve bu davayı köylünün lehine bozmaya çalışan genç bir köylünün hapse atılışını işler. Yazar bu oyununu bu olayı aktarması için

kendisini yüreklendiren annesi Fitnat Cumalı'ya ithaf etmiştir. 3 perdelik dram olarak adlandırdığı bu oyunda olay 1947-1950 arası Urla'da geçer.

Devlet Tiyatrosu'nda ilk kez 1974/75 sezonunda sahnelenen bu oyun daha sonra 1992/93 sezonunda Osman Wöber rejisiyle oynanmıştır. Oyunda köy gerçeği ve o insanların iç dünyası irdelenir. Ortak insani yanlar işlenir. Ama tüm bunlara karşın sinemaya da aktarılan bu oyun köy oyunu değildir. Toprak, su sıkıntısı, cinsel bunalım, adalet organları ile olan ilişkiler, kardeşi kardeşe düşüren amansız koşullar, acımasız olaylar yazarı, yazgılarını katı koşulların çizdiği insanların trajik yaşamını yorumlamaya itmiştir. Böylece oyunun başında ve sonunda koroya yer veren yazar yer yer de şiire başvurmuştur. Bu nedenle evrensel bir çizgi yakalamayı başarmıştır. 1967 yılında İstanbul Şehir Tiyatroları'nda oynanan bu oyun, sinemada kazandığı başarısıyla unutulmazlar arasına girmiştir. Ayrıca sağır ve dilsizler tarafından Sumru Yavrucuk rejisiyle sözsüz olarak izlediğimde, ne kadar anlamlı bir tarzının yakalanabildiğini ve evrensel olana ulaşmada yönetmenin başarısı kadar yazarın ustalığını da gözlemlerdim. Oyunun yazımına neden olan öykünün 1950 yazında, yazarın Urla Sulh Ceza Mahkemesi'nde tanık olduğu bir davaya dayandığını biliyoruz. Davayı önce öykü olarak işleyen Cumalı, daha sonra bunu oyuna aktarmıştır. Bu konuda Cumalı şöyle diyor: "**Goethe'nin Yaşadığınız olayları yazmakta acele etmeyin en az 10 yıl bekleyin** sözlerinden yola çıkarak konuyu olgunlaştırdım."

1967 yılında Necati Cumalı **Masalar** adlı 3 perdelik ve 9 tablolu bir komedi yazmıştır. Oyunun konusu Ankara'da geçer. 28 Eylül 1967'de Gürol Gökçe'nin rejisiyle Ulvi Uraz Tiyatrosu'nda oynanan bu oyunda Ulvi Uraz usta Rumeli göçmeni, yaşlı odacı Bekir Ateş rolünü oynamıştır. Oyunda devlet dairelerinin iç yüzünü, memurların günlük yaşayışlarını yakından gözlemlemiş olan Cumalı'nın bu düzeni taşıyan bir yaklaşımını komedinin sevimliliği içinde verdiğini görmekteyiz.

Yazarın bireyin iç dünyasına yöneldiği oyunları arasında **Yeni Çıkan Şarkılar ya da Juliette, Aşk Duvarı, Zorla İspanyol**, üçü de önemli bir yer tutar. Her üç oyunu da 1969'da kaleme alan yazar **Yeni Çıkan Şarkılar**'da bir sanatçının iç dünyasını ele alır. Bu oyun bir monodramdır. İlk kez Devlet Tiyatrosu'nda 1967/68 sezonunda oynanan bu oyun, sanatçıların tiyatro aşkını, kıskançlıklarını, tiyatronun iç sorunlarını son derece sevimli bir akıcılık içinde işler.

1957-1959 yılları arasında görevi nedeniyle Paris'te kalan Necati Cumalı'nın buradaki gözlemlerini içeren iki oyunundan biri **Aşk Duvarı**'dır. Bu oyun iki bölümdür. Oyunda olay, Paris'te Odeon meydanına yakın bir otelin çatı katındaki bir odada geçer. Oyun kişileri iki Türk, bir Amerikalı ve bir Fransız'dan oluşan 4 kişilik bir oyundur. Yazarın Paris izlenimlerini yansıtar. Yine aynı yıllarda Paris izlenimlerini yansıtan bir diğer oyunu da **Zorla İspanyol**'dur. Bir perdelik bir komedi olan bu oyun 57 yılının Paris'inde bir kahvehanenin terasında geçer. Bir erkek, bir kadın, bir de görüntüden oluşan üç perdelik bir komedidir.

Yazar, 1969 yılında **Ezik Otlar** adlı oyununu da kaleme almıştır. Yazarın da içinde yer aldığı 1950 kuşağı kan davasına yönelik konuları da işlemiştir. Her ne kadar **Ezik Otlar**'da yazar konusunu kan davasına dayandırmasa da, köy yerindeki çekememezliği, kıskançlığı ve bu duygularla gelişen ve ölüme değin giden bir çatışmayı irdeler. Ayrıca iki düşman ailenin gençlerinin birbirine olan aşklarını da işler. Otlar, ağaçlar gibi yaşadıkları toprağın bir parçası olan insanların katı çevre koşulları karşısında ezilen aşklarının, yaşamlarının dramı işlenir. 3 perde ve 11 tablodan oluşan **Ezik Otlar**'ın konusu Urla'da geçer. Bu oyun Devlet Tiyatrosu'nda 1969/70 sezonunda oynanmıştır.

Cumalı'nın içinde bulunduğu kuşak tarafından tema olarak çatışan değerler de konu edilmiştir. Yazarın yine 1969'da yazdığı **Vur Emri** adlı kısa oyunu, sevgisizlikten tükenerek yasaları çiğnemiş, yine bu yüzden hapisten kaçmış bir köy delikanlısının bir av gibi kovalanışını işlenir. Oyunda oğlunu ezdirmeyen, jandarmaya karşı koruyan, sevgi dolu bir köy anası evrensel bir ana karakteridir. Oyunda Anadolu insanının değeri üzerinde durulur. Bu oyunda da konu Urla'da geçer. İçinde doğduğu yaşam koşullarına başkaldıran Halil bu koşulları değiştirmek isterken hazırlıksız olarak karıştığı kent yaşamı içinde yenilgiye uğramıştır. Bu kısacık tek perdelik oyun, Halil'in hapisten kaçışı, ailesini görmeye gelişi, annesinin onu koruma ve saklama çabaları, babasıyla çatışması ve kardeşi Veli tarafından ihbar edilmesiyle ivme kazanır ve Halil'in "vur emri" sonucunda kaçışıyla sonlanır. Kısacık ama yoğun bir oyundur. Devlet Tiyatrosu tarafından 1969/70 sezonunda oynanmıştır.

Necati Cumalı, 1971 yılında yine evrensel bir özelliğe değindiği **Gömü** adlı oyununu yazmıştır. Köylülerin define arayıcılığını ve çalışarak kazanmak yerine

masallardaki gibi havadan zengin olma temasını işler. Bu oyun 2 bölüm ve 6 tablodan oluşan bir güldürüdür. 1 Şubat 1972'de Ankara Devlet Tiyatrosu'nda Mahir Canova'nın rejisiyle oynanmıştır. Olay 1950'li yıllarda Urla'da geçer. Oyunda paranın gündün güne tek değer ölçüsü durumuna geldiği toplumumuzda insanı yaşamaktan saptıran maddi hırslara boyun eğmemiş, dünyadaki misafirliklerini hoş geçirmeyi adeta iş edinmiş insanların güldürüsü işlenir. Gösterim hakkı TRT tarafından alınan bu oyun ilginç bir komedidir. Diğer adı **Bir Küp Altın** olan bu oyun, ayrıca 1982/83 sezonunda İzmir Devlet Tiyatrosu'nda oynanmıştır. Önder Alkım'ın İzmir'li yazarlar projesi kapsamındaki önerisiyle gündeme gelmiştir.

Yazarın yergiye dayalı bir güldürü dediği **Bakan Bekliyoruz** adlı bir komedisi vardır. Bu oyun, 2 bölüm ve 11 tablodan oluşmaktadır. Bu oyunun da konusu yine Urla'da ve 1950'lerdeki bir sağlık merkezinde geçer. Bir teftiş olayının merkeze alındığı oyunda bürokratların içi başka, dışı başka yaşayışları işlenir.

Cumalı, 1971 yılında geçen bir başka oyunu olan **Yürüyen Geceyi Dinle**'yi yazmıştır. 12 Mart döneminden bir kesiti yansıtır bu oyun. İki bölümdür. 1971 ilkbaharında İstanbul'da geçen bu oyun, Kadın, Erkek, Komşu ve Delikanlı'dan oluşan 4 kişilik bir oyundur. Yazar bu oyunu için şöyle der: *"Bizde uzun yıllar baskı altında tutulan düşünce akımlarının 1961 Anayasasının sağladığı özgürlük ortamı içinde ilk adımda bazı sendelemeler geçirmesi beklenen bir durumdu. Nitekim bazı çevreler yasal yolları bir yana iterek emekçi sınıfların dışında bilinmeyen güçlerle işbirliğine giriştiler ya da itildiler. Görüşleri geniş kitlelerce benimsenmeden sosyalist bir düzen kurma umuduna kapıldılar. Sonradan bir iki yıl içinde ortalığın yatışmasıyla yeniden örgütlenen soldaki bölünmeler bu türlü eylemlere girişmenin yetersizliğini bir kez daha açıkladı, ama ne yazık ki o dönemde şiddet şiddeti doğurdu. Genç değerler yarılgılarını anlamalarına sıra kalmadan acımasızca ezildi, yok edildi."* Bu oyun o dönemde geçen ve yasal yollardan ayrılmamış solcu bir yazarın tutuklanacağı gece evine sığınan eylemci gençlerden biriyle tartışarak kendi kişiliğinin hesaplaşmasını konu alan bir oyundur. Böylece yazar, karakteri, tutuklanmadan önce kendi kendisini yargılama olanağı bulmaktadır. Oyunun yazılış tarihi 1974'tür.

Toplumsal sorunlara yumuşak bir şekilde yaklaşan Cumalı, 1976 yılında, **Ahmetlerim** adlı oyununu yazdı. Bu oyunda dolaylı yoldan Türk toplumunun genel

yorumunu getirir. Oyunun baş oyun kişisi olan Türkan, bu toplumun yetiştirdiği olumlu kadın tipini yansılamaktadır. Anadır, bacıdır, eştir, ninedir ve daima erkeğinin yanında yer alır. İlk kez 1976/77 sezonunda Devlet Tiyatrosu sahnesinde oynanan bu oyun 1990/91 sezonunda da yeniden oynanmıştır. Bir kadının yaşamındaki üç dönemi ele alan bu oyun ilkin Türkan'ın genç kızlığını, hayran olduğu ağabeyinin şehit oluşunu, ikinci bölüm olgun yaşta evli ve iki çocuklu sevecen Türkan'ı, üçüncü ve son bölüm ise yaşlanmış, nine olmuş Türkan'ın ağabeyi Ahmet, kocası Ahmet ve sonra torunu Ahmet'e aynı sevecenlikle yaklaşmasını ele almaktadır.

Yazar, 1980 yılında yazdığı **Yaralı Geyik** adlı oyununda tutkulu kişilerle rahat bir yaşamı seçenler arasındaki çatışmayı masal havası içinde getiren yöresel motiflerle bunu destekleyen bir şekilde vermiştir. Cumalı, bu oyunu için "*pastoral oyun*" diyor. Oyun 2 bölüm ve 16 tablodur. 9 Mayıs 1980'de İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda Raik Alnıaçık'ın rejisiyle oynanmıştır.

Yazarın 1981'de yazdığı bir diğer oyunu da **Şafak Karakolu**'dur. Üretken bir yazar olan Necati Cumalı ayrıca, ilginç bir oyun daha yazmıştır; bu da **Tehlikeli Güvercin**'dir. 2 bölüm ve 12 tablodan oluşan oyun "*Karalar Ülkesi*" adı verilen ama haritada yeri bile olmayan bir ülkenin küçük bir ilçesinde yaşananları ele alır.

Yazarın yine somut bir gerçeğe değindiği oyunu **Kuyu**'dur. İki perdelik bu oyunda Necati Cumalı Almanya'da çalışan, izinle köyüne geldiğinde annesini yitiren ve dönmeyerek onun anısına bir hayrat yaptırmak isteyen Ceyhan'ın kuyu açma çabasını ele alır. Ceyhan'ın hem iffiraya uğraması, ama bu engelin Zühre Nine tarafından açılması düğümü ile hem de sevdiği kız Sevdican'a kavuşamamanın getirdiği düğüm oyuna gerilim katarken, neredeyse Ceyhan Almanya'ya dönmeyi düşünür hale gelmişken kuyuya suyun gelişle oyun mutlu sona ulaşır.

Yazar 1981 yılında, kendisine Kültür Bakanlığı Tiyatro Ödülü'nü kazandıran **Dün Neredeydiniz** adlı oyununu yazmıştır. Oyun 1981/82 ve 1982/83 sezonunda Devlet Tiyatrosu'nca sahnelenmiştir.

1985 yılında yazdığı **Bir Sabah Gülerek Uyan** adlı oyunu yine aynı yıl 1985/86 sezonunda Devlet Tiyatrosu'nda oynanmıştır. İlk temsil 1 Ekim 1985'den başlayarak

Ankara Devlet Tiyatrosu'nda Mahir Canova'nın rejisiyle gerçekleştirilmiştir. 3 bölümlük bir oyun olan **Bir Sabah Gülerek Uyan**'ın kişileri, Necati Cumalı'nın deyişiyle "Bizim tiyatro edebiyatımızın pek az ilgilendiği kimseler Suna Say'ın hizmetçisi Nazife Işık'ın dışında, tümü aydın takımı. Suna Say evlenerek üniversiteyi yarıda bırakmış, sınıf arkadaşları Gönül Eren ile Feriha Tokbay tamamlamışlar. Biri İngilizce öğretmeni, diğeri ise turist rehberi. Oyundaki erkeklerin her biri mesleklerinde başarıya ulaşmışlar. Sadri Fincancıbaşı büyük bir işadamı, Bülent Tunalı büyükelçi, Halim Soyköse profesör, Faruk Karlıdağ tanınmış bir avukat, Ergun Uran genç yaşta üne ulaşmış sevilen bir şair. Giderek Nazife Işık da sıradan bir hizmetçi değil. Okur yazar, kendi işinde yetişmiş, belli bir görgü çizgisine ulaşmış.

Oyundaki kişilerin göze çarpan ortak yanları bu. İkinci ortak yanları ise oyunun temel sorunu bütün bu kişiler mutlu değiller. Aydın olmaları, başarılı olmalarına yetmiyor. Tümü mutsuzluklarının ardında oyun boyunca mutluluklarını arıyorlar. İçlerinde mutlu denilebilecek tek kişi varsa o da Nazife Işık. O içinden geldiği gibi yaşıyor, istekleri ile kişiliği arasında denge kurabiliyor.

Kırkına yaklaşan Suna Say'ın yaşamında mutluluk iki kez kapısını çalıyor. Biri üniversite yıllarında... Bu ilişki açıklanmamış bir öğrenci aşkı olarak kalıyor, külleniyor. İkincisi, eşinin ölümünden iki yıl sonra Ergun'u tanıyınca ilk sevdiği erkek henüz evlenmeyi, ev açmayı düşünemeyecek parasız bir öğrencidir. Ergun da neredeyse öyle! Arada Suna'nın uyurgezer gibi yaşadığı yirmi yıla yakın bir süre var. Duyguları kar altında kalmış gibi geçirdiği bir yirmi yıl. Suna bu yirmi yılın sonunda ilk kez severek sevilerken yaşadığı bir sabah gülerek uyandığı bir aşkı sürdürebilir mi? Çevresinin değer yargılarına sağır kalarak yaşam koşullarını değiştirebilir mi? En önemlisi kendisinden on yaş küçük bir erkeğin yeminlerine, vaatlerine bağlanabilir, kendisini sevdiği sürece sevilleceğine inanabilir mi?

Denilebilir ki yaşamın sorunları bir satranç oyunundaki gibi çıkıyor oyun kişilerinin karşısına. Satrançta yanlış sürülen bir taş nasıl geri alınmazsa oyunu yenilgiye doğru yönlendirirse, **Bir Sabah Gülerek Uyan**'da kişiler yaşamlarında attıkları yanlış adımlarla açmaza düşüyorlar. Feriha evli bir erkeği sevmenin, Halim Soyköse yanlış bir evliliğin diyetini ödüyorlar. Bülent Tunalı ile Sadri Fincancıbaşı'nın ilk evlilikleri adeta kendi kişiliklerinden soyutlanmış, kendileri ile evlendikleri kadınlar arasında kalan bir

evlenme. Suna da evlenirken kurtulamıyor bu yanılgıya düşmekten vb...”

“Günümüzde roman okuyucusu olsun, tiyatro seyircisi olsun gerçekte yüzyüze gelmekten hoşlanmıyor, aldanmayı, oyalanmayı seviyor” diyen Necati Cumalı, bu nedenlerden ötürü Suna Say karakterinin mutluluğunu sürdürmemesinin kendisini korkutan bir durum olduğuna değiniyor ve “Biliyorum ki kimi seyirci yalan da olsa Suna Say’ı mutluluğa kavuşturmamı bekleyecek benden. Ne yazık ki yaşam gözlemlerim bu sonuca ulaştırmıyor beni” diye vurguladıktan sonra Suna’nın mutsuzluğunu kaleme alırken şu hatırlatmayı yapıyor: “Bakın çevrenize henüz okul sıralarında iken güzellikleriyle göz alan bu yüzden parlak diye nitelenen evlenme önerileriyle okuldan koparılan yüzlerce kadın göreceksiniz. Suna gibi.” Ardından da gözlemci bir tutumla ekliyor Cumalı ve diyor ki “Oyunumuzun konusunu seçerken olsun, yazarken olsun yaşadığım hüznü onlarla paylaşacağımı umuyorum.”

1986 yılına gelindiğinde yazar **Devetabanı** adlı oyununu kaleme alır. Oyun 1986/87 sezonunda İzmir Devlet Tiyatrosu’nca oynanır. 2 bölümlük bu komedinin ilk oynanış tarihi 29 Ekim 1986’dır. Oyunun yönetmeni Ekmel Hürol’dur. Necati Cumalı bu oyunu için tıbbın dışında kalan bir hastalığı aldığını söylemektedir. Bu hastalık yayılma hastalığıdır. Yazar bu konuda şöyle diyor: “(...) Yayılma hastalarıyla her gün bir arada yaşadığımızı biliyoruz” yazar bunu kanıtlamak için de birçok örnek veriyor. Örneğin: “Komşunun merdiven sahanlığına ayakkabı dolabı yerleştirmesi ya da merdivenin her basamağına saksılar dizmesi, oğlunun bisikletini giriş katı merdivenlerine dayayarak girişi kapatması, apartman deposunu kırık dökük eşyalarla doldurması ya da apartman bahçesinin kendi dairesine isabet eden bölümünde domates yetiştirmesi gibi...” Ya da “Otobüste vapurda ellerinde zembilleri ve biletsiz çocukları ile binen insanların üç dört kişilik yer kaplaması gibi...”

Yazar daha sonra daha da yakın çevremize yönelerek örneğini derinleştiriyor ve diyor ki: “Sonra çocuklarımız bir gün özel eşyaları, arkadaşları ile sizi çok görmeye başlar, bu içgüdüsel bir itidir ve sonra yaşam tahammül edilmez olur. Tıpkı öbür bitkilerin yanında ayırık otları ya da sarmaşıkların çevreyi sarması gibi...”

İşte **Devetabanı** oyununda bunu doğa ile toplumda yan yana yansıtmaya çalıştığını söyleyen yazar örnek olarak, simge olarak kendisini yetiştirenlerin alanını

geliştikçe, serpildikçe daraltan devetabanını ele almış. Devetabanı doğada varolan bu köklü eğilimin simgesi olarak sahnedeki yerini alıyor.

Oyun kitapları, plakları arasında okuyarak, yazarak, müzik dinleyerek, gürültüsüz patırtısız bir yaşam süreceği bir eve kavuşmak için yıllarca didinen İltan Tezcan'ın bu düşü gerçekleşince yayılma hastası yakınları arasında başına gelenleri işliyor. Yayılma hastalığı insanın eğitim düzeyi, yaşama görgüsü ilerledikçe yenilebilecek bir hastalık! Necati Cumalı bu oyununa ilişkin yorumunu şöyle bir soruyla nokt alıyor: *“Sahne bu tür kusurlarımız, hastalıklarımızla gülerек eğlenmek bu yolda uygulanacak en olumlu iyileştirme yollarından biri değil mi?”*

Necati Cumalı, 1988 yılında, Namık Kemal'le ilgili bir gençlik oyunu yazdı. Oyunun adı **Vatan Diye Diye...** Bu gençlik oyunu Devlet Tiyatrosu'nda 1988/89 sezonunda ve 1990/91 sezonunda uzunca bir süre oynanmıştır. Oyun 1862 ve 1888 yılları arasında geçer. Genç şair Namık Kemal'in Şinasi'nin bir yazısından etkilenerek onunla tanışması, gazeteciliğe başlaması, haksızlıklara karşı savaşıması, Genç Osmanlılar hareketini başlatması sonucunda kara listeye alınışı sürgünden kurtulan Namık Kemal'in düşüncelerini rahatça söyleyebilme umudu ile Paris'e gidişi, çevresine olan kırgınlıkları, ülkesine dönüşü *Vatan Yahut Silistre*'nin oynanışından sonra Magosa sürgünü, dönüşünde Abdülhamit'in emriyle onu pasifize edecek görevlerin verilmesi, tutuklanıp serbest bırakıldıktan sonra da mücadele dolu yaşamının Sakız adasında son bulması işlenir.

Necati Cumalı'nın diğer bir oyunu iki perdelik **Yalnız Ölü**'dür. Oyun İstanbul'da Yeniköy'de bir villada geçer. Altmış yaşlarında hiç evlenmemiş ve yalnız yaşayan Kerem Balkan karakterinin çevresinde dönen olaylar ele alınır. Oyun, yardımcı kadın Gülizar'ın sabah eve gelip bu adamın ölümünü haber aldıktan sonraki olayları kapsar. Kerem Balkan kendisinden sonra geride kalanların bencilliklerini ve ihtiraslarını bilmektedir ve vasiyetnamesini hazırlayarak onların düşünce ve entrikalarının boşa çıkmasını sağlamıştır. Tüm bunlara karşın yazar, bu oyununda sevgi ve gerçek dostluğun az da olsa önemini koruduğunu, zaman zaman da olsa insanlığın galip geleceğini vurgulamaktadır.

Kısaca söz etmeye çalıştığımız yazar Necati Cumalı'nın birçok oyunu

belirttiğimiz gibi İstanbul Şehir Tiyatroları, Kent Oyuncuları, Devlet Tiyatroları sahnelerinde, değişik özel tiyatrolar ve amatör topluluklarda oynanmış, çoğu yapıtları sinemaya ve televizyona aktarılmış, radyoya uygulanmıştır.

Bugüne değin bir çok ödül alan yazarın ödüllerinden bazıları şunlardır: 1968 yılında *Yağmurlu Deniz* ile Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü, 1957 ve 1977 yıllarında *Değişik Gözle* ve *Makedonya 1900* adlı kitaplarıyla iki kez Sait Faik öykü ödülü, 1979 yılında açılan Muhsin Ertuğrul oyun yarışmasında **Yaralı Geyik** adlı oyunu ile birincilik ödülünü paylaşmıştır. Bugüne değin aldığı çağrılarla Sovyetler, A.B.D., Bulgaristan, İran, Yugoslavya, Çekoslovakya ve diğer bazı ülkeleri gezen yazar, 1963-1966 yılları arasında eşinin ataşe olması nedeniyle Tel Aviv ve Paris'te bulunmuştur.

Necati Cumalı yazarlığı için şunları söylüyor: *"Tiyatro yazarı olarak amaçladığım şey yaşama yaklaşımdır oyunlarımda. Tiyatro, yaşamın birbirine ters olduğu kadar birbirini tamamlayan renklerini, çelişki ile uyumunu bir araya getirdiği, bir uyum içinde yansıttığı ölçüde amacına ulaşır, organik bir yapı kazanır kanısındayım. Tiyatroda genellikle yaşamın acı tatlı yanlarının birbirinden ayrılarak komedi, duygusal komedi, dram ve benzeri çeşitlemeler içinde yansıtılmaya alışılmıştır. Oysa yaşamda komik ile trajik olan daima iç içedir. Örneğin cenaze törenlerini hatırlayalım. Ölünün yakınları, cenazeye gelenler, din adamları, taksî şoförleri, çiçek taşıyanlar, mezarlıklar ayrı ayrı tellerden çalarlar. Sonunda kimiler için büyük acılara yol açan o gün, kimileri için şenliğe döner."*

Değerli yazarımız Necati Cumalı'nın yazar özelliklerini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1- Necati Cumalı üretken bir yazar bir çok eser verdiği gibi bir çok dalda bu eylemini sürdürmüştür: şiir, öykü, hikaye, deneme, roman ve tiyatro oyunu...

2- Yaşamının son otuz yılını yaşamını yazarlıktan kazanmıştır. Bir şiirini besteleyen ve söyleyen Sezen Aksu'nun telif ödendiğindeki şaşkınlığını anımsıyorum.

3- İzmirli ve Uralı olan yazarın ilk eseri **Boş Beşik** ilk izmir'de oynanmış ve bu ilk eseri İzmir'de basılmıştır.

4- Yazarın oyunlarının çoğu İzmir'de özellikle de Urla'da geçer. Mekan olarak Ege köylerini, Kilizman'ı, Çiçek Dağı'nı, tren istasyonlarını, avukat yazıhanelerini seçmiştir. Yalnızca **Yürüyen Geceyi Dinle** İstanbul'da, **Masalar** Ankara'da geçer. **Tehlikeli Güvercin** gibi soyut Karalar Ülkesinde geçen oyunları olduğu gibi, Paris gözlemlerine dayanan ve orada geçen **Aşk Duvarı** ve **Zorla İspanyol** gibi oyunları vardır.

5- Oyunlarında avukatlık gözlemleri önemli bir yer tutmuştur. Örneğin **Susuz Yaz**, **Derya Gülü**, **Mine**, **Nalınlar** gibi... Dava konuları onun için önem taşıyan oyun malzemeleri olmuştur.

6- Halk kültürü kimi oyunlarına kaynaklık oluşturur. **Boş Beşik**, "Bebek" türküsünden, **Kaynana Ciğeri** "düğün havası"ndan esinlenmiştir.

7- Oyunlarında toprağın, suyun, doğa koşullarının önemi kadar törelerin, alışkanlıkların, yazgının, hoşgörüsüzlüğün ele alındığı yer yer evrensel boyutlarıyla insanın iç dünyasının yansıtıldığına tanık oluruz. **Susuz Yaz** ve **Kuyu**, suyun, toprağın önemi, **Vur Emri**, küçük toprağın insanları nasıl acımasız kıldığının tipik örnekleridir.

8- Oyunlarında kimi soyutlamalar, şiirsel yerler, motif ve simgeler yer alsada da çoğunlukla günlük gözlemleri ve günlük olayları irdelediğini görürüz.

9- Köy gerçeği, kasaba insanları konusunu oluştururken son oyunlarına doğru **Devetabanı** ve **Bir Sabah Gülerek Uyan**, **Yürüyen Geceyi Dinle**, **Yalnız Ölü** gibi oyunlarında kentsoyluların da sorunlarını konu edinmiştir.

10- Onun edebiyatçı ve romancı kişiliğinden gelen Reşat Nuri'nin **Çalikuşu**'nu oyunlaştırmak gibi, **Vatan Diye Diye**'de gençlik oyunu olarak Namık Kemal'i gençlere tanıtmak gibi çabaları da kayda değer ürünleri olmuştur.

11- Oyunlarında kadın karakterlerine özel bir yer ayırır ve bilir ki bu toplumda kadın haksız yere ezilen, baskı altında olan, zaman zaman da sömürülen ve haksız bur mutsuzluğa sürüklenen hoyratça ve hoşgörüsüzce yaklaşılacak mağdur bireydir. Öyleyse onun sorunları irdelenmeye değerdir Cumalı için. Onun oyunlarında yaşlı

nineler, bacılar yol göstericidir. Analar her zaman anaç ve sevecendir.

12- Aşk temasına önem veren yazar, insanların dedikodu yoluyla saygı duyulacak beraberlikleri nasıl zedelediğine de değinmiştir. Oyunlarında küçük yerde yaşayan insanların hayatına giren sevgiyi nasıl yaşatabildikleri ya da yaşatamadıkları işlenirken mutluluğun kolay yakalanamayacak bir gerçek olduğu da vurgulanmaktadır. (Mine, İlhan-Suna, Ergun, Ceyhan-Sevdican, Meryem-Sinan, Seher-Osman, Bahar-Osman bu mutlu mutsuz beraberliklere birkaç örnektir.)

13- Onun şair kişiliği oyunlarına zaman zaman yansır. **Vur Emri'**nde Ana'nın konuşmalarında olduğu gibi kısmen ya da **Susuz Yaz'**da gerek koronun konuşmaları, gerek şiirsel söyleşiler de yer aldığı gibi oyunun bütününe egemen olmuştur.

14- Kısacası 50 kuşağı içinde yer alan ve Necati Cumalı, üretken, gözlemci, gerçekçi, malzemesini yaşadıklarından, yaşadıklarımızdan alan yalın anlatımlı, iç dünyaları yakalayabilmiş insanı anlayarak yaklaşan oyunları gündemde kalmayı başarabilmiş bir yazarımızdır.

Sonuç olarak Necati Cumalı yeri doldurulması güç bir boşluk 13 Ocak 1921 doğumlu yazarımızı, 10 Ocak 2001 de kaybettik. Bugün onun çocukluğunun geçirdiği ev "*Anı ve Kültür Evi*" olarak Urla'da ziyaretlere açık olup, her yıl 10 Ocak'da yerel yönetimin düzenlediği etkinliklerle anılmaktadır.

Necati Cumalı'yı anma günlerinin 5.sine katılmadan 2006 yılında aramızdan ayrılan eşi Berin Cumalı ve yine hayatta olmayan onun değerli kardeşi sinema eleştirmeni 2012 yılında kaybettiğimiz Rekin Teksoy'u da bu yazı nedeniyle anmak isterim. Kültür ve sanat yaşamımızın değerli yapıtaşları olan bu insanlarımız, onları yaşattıkça, andıkça genç kuşaklarımız zenginleşecektir.